

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ. ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ІСТОРІЯ МОВИ

УДК 81'255[821.111.(73)+821.121.2+821.162.1]

Альошина М. Д.,
аспірантка,
Київський університет
імені Бориса Грінченка

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ СТИЛІСТИКИ РОМАНУ МАРКА ТВЕНА “ПРИГОДИ ГЕКЛЬБЕРРІ ФІННА” В УКРАЇНСЬКИХ, РОСІЙСЬКИХ ТА ПОЛЬСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Задум нового роману про Гекльберрі Фінна виник у Твена ще тоді, коли він закінчував свою книгу про Тома Соєра. Але письменник вирішив взяти головним героєм не Тома, а Гека, пояснивши це в листі до свого друга В. Д. Хоуелса: “Прийде час, коли я візьму хлопчика 12-ти років і проведу його по життю (це буде розповідь від першої особи). Тільки не Тома Соєра. Він не годиться”. Згодом Марк Твен написав: “Місяць тому... взявся за нову книгу для хлопчиків... Написав уже чотириста сторінок, майже половину. Це автобіографія Гека Фінна” [16, 5].

Роман досліджували такі західні літературознавці як Дж. Кокс, Л. Тріллінг, Д. Сіле, Г. Н. Сміт, Дж. Каплан, Е. В. Кембл, Р. Роберт, Ш. Ф. Фішкін, Т. С. Еліот, Дж. Граф, Дж. Фелан, Р. Гілл, Н. Мейлер, Т. Морісон, С. Неві, А. Ремперсад, Д. Сміт, Т. Квірк, С. Хатчінсон та ін. Радянські вчені також приділили чимало уваги дослідженню роману Марка Твена, зокрема: Г. Злобін, А. С. Ромм, Ф. Форнер, А. Ведрашко, З. Я. Лібман, Г. Йонкіс, Н. П. Кубарева, М. Мендельсон, М. Боброва та ін. Проте на їхніх працях не могла не позначитися необхідність дотримуватися обов'язкових в СРСР ідеологем.

Метою статті є дослідити особливості відтворення стилістики роману “Пригоди Гекльберрі Фінна” в українських, російських та польських перекладах. Предметом дослідження є стилістичні особливості роману Марка Твена “Пригоди Гекльберрі Фінна”. **Об'єктом** дослідження є особливості відтворення стилістики роману в українських, російських та польських перекладах. **Матеріалом** дослідження є роман “Пригоди Гекльберрі Фінна”. **Актуальність** дослідження пов'язана з тим, що, знаходячись в центрі суперечок свого часу, піддаючись суворій критиці та гонінням, роман і досі залишається популярним та перебуває в центрі уваги науковців та читачів, а використовуючи діалект американської глибинки Твен здійснив літературну революцію.

Відомо, що, відштовхуючись від попереднього роману, Твен розпочав роботу над рукописом під назвою “Автобіографія Гекльберрі Фінна”. Загалом письменник працював над книгою 8 років: з 1876 по 1884-й. Проте ця робота відбувалася з великими перервами. Щойно розпочавши її, письменник відклав рукопис на три роки до 1879 року, пояснивши у своїй автобіографії [9] це тим, що книга “втомилася”, що це пов'язано з його поривчастим, непосидючим характером і звичкою, як він висловлювався, тримати на літературних стапелях по декілька

незавершених кораблів [16, 5]. Через три роки Твен продовжив роботу над книгою і 1884 року завершив її написання.

Роман став продовженням “Пригод Тома Соєра”, та вже з іншим головним героєм. Зауважимо, що Гек змальований з письменникового приятеля дитячих років Тома Бланкеншіпа. У своїй автобіографії (надрукованій у автентичному вигляді лише 2011 року) письменник зазначає, що змалював Тома точно таким, яким той був: неосвіченим, немитим, голодним, але з добрим серцем. Його свобода була необмежена, з власного погляду він був єдиною вільною особою у суспільстві, і як наслідок він був цілком щасливий [9, 397]. Він міг піти та прийти коли захоче, йому ніколи не треба було працювати чи йти до школи, він міг робити будь-що добре чи погане [13]. Відзначмо, однак, що жорстокий кінець історії реального Тома Бланкеншіпа докорінно відрізняється від завершення роману “Пригоди Гекльберрі Фінна” [16, 11]. Проте, після завершення роману, опублікувати його письменнику вдалося не одразу. Навколо публікації роману розгорнулася активна полеміка. Так, журнал “Століття”, який опублікував лише уривки роману ще до публікації книги, наполягав на викресленні посилань на оголеність, мертвих котів тощо. “Бостонська газета” писала, що серія пригод має низький рівень моралі, грубий діалект, систематичне використання поганої граматики та нечемних висловів, та загалом стиль книги – зухвалий і нешанобливий [12, 11]. У Конкорді (штат Массачусетс) “Пригоди Гекльберрі Фінна” були вилучені з міських бібліотек як “сміття, придатне лише для звалища” [2]. Та все ж роман нарешті надрукували 10 грудня 1884 року в Канаді та Англії та 18 лютого 1885 року в США [16, 6].

У 1931 році “Гарпер і Брати” опублікували окремі адаптовані (цензуровані) видання для початкової та середньої шкіл, наголошуючи, що саме така версія підійде для читання підлітками. У 1957 році міністерство освіти Нью-Йорка усунуло “Гека Фінна” зі списку рекомендованих текстів [12, 14]. Крім того, багато читачів визнали роман Твена неприйнятним через порушення вишуканих стандартів соціального та літературного етикету. Адже замість нормативної мови, зразкового героя, високої моралі, вони зіштовхнулися з розповіддю, написаною ідіомами неграмотним хлопцем з найнижчого класу південного білого суспільства. Більш того, історія Гека включала непристойну сцену з мандрівними акторами, яка змальовувала оголеного чоловіка, що скаче на всі боки [12, 16]. Зі зміною суспільної ситуації й успіхами боротьби проти расової сегрегації в другій половині ХХ століття з’явилися й цілком інші підстави для звинувачень. Герої Марка Твена діють і розмовляють так, як це було прийнято в першій половині ХІХ століття в південних рабовласницьких штатах. Тому в 1957 році роман засудили як “расистськи образливий”, а у 1984 році книгу усунули зі списку обов’язкового читання через використання слова “нігер” [12, 18].

Зауважимо, що в лютому 2011 р. в США тиражем у 7500 примірників вийшло перше видання книги в якому “образливі” слова змінено на “політ коректні”, зокрема слово “негр” змінено на слово “раб”. Це видання готувало видавництво “New South Books” (штат Алабама). Всього в “Пригодах Гекльберрі

Фінна” образливі для негрів слова вживаються 219 разів, а в “Пригодах Тома Сойєра” набагато рідше – всього 4 рази. Такий підрахунок зробив один з фахівців з творчості Твена Алан Гріббен. Тому “Гекльберрі Фінн” посідає 4-е місце в списку книг, що найчастіше забороняються в американських школах. Натомість супротивники спотворення оригінальних текстів Марка Твена звертають увагу на те, що його творчість відображає певний етап американської історії і було б набагато доцільніше просто пояснювати читачеві, чим викликане вживання тих або інших висловів [7].

Отже, книга піддавалася суворій критиці і гонінням чимало разів, зокрема через використання автором розмовної мови американської глибинки. Адже використання такої мови допускалося лише у фарсі та сатирі на звичай простолюдю. Незважаючи на заборону, роман “Пригоди Гекльберрі Фінна” став бестселером. Книгу прочитали не лише англійською, але й майже всіма мовами світу. 1960 року сумарна оцінка продажу книги досягла десяти мільйонів примірників [12, 13]. Хоча пройшло вже більше ста років з моменту публікації роману, він і досі залишається в центрі уваги та дискусій багатьох науковців та дослідників.

Аналіз матеріалу показав, що письменники-реалісти вважали твір новаторським і високохудожнім. Так, Джоель Ч. Гарріс визначив суть книги М. Твена стисло і багатозначно: “Це – життя”. На думку Лайонела Трілліна, форма книги основана на найпростішій формі серед романів, так званому авантюрному романі, або романі доріг, в якому лінія пригод пов’язана з подорожами героя. А мова Гекльберрі Фінна встановила вартісність для письмової прози американської розмовної мови. Крім того, зміни у мовленні в Гекльберрі Фінна – частина естетичної сили книги [17]. Славетний американський письменник Е. Хемінгуей зауважує: “Це наша найкраща книга, вся американська література вийшла з неї” [6]. На думку Д. Сіле, “Пригоди Гекльберрі Фінна” – одна з тих книжок, про які знає кожен, навіть не читавши. А Том і Гек – розглядаються як втілення молодого Сема Клеменса, який жив у світі, віддаленому від нашого [15, 7]. Д. М. Кокс зауважує, що це книга, в якій Марк Твен відкрив повні можливості свого гумору. Ось чому Гекльберрі Фінн – в центрі кар’єри Твена не хронологічно, а критично [10, 156]. Томас Квірк наголошує, що це класика американського реалізму, особливо через використання діалекту, що зображає та описує південь перед громадянською війною [11]. Загалом, роман “Пригоди Гекльберрі Фінна” зазвичай визнають як найкращу роботу Марка Твена та як один з претендентів на звання Великого американського роману [8]. На думку Джастіна Каплана, піднісши діалект Гека до літературного рівня, Твен здійснив як культурну, так і літературну революцію [10, 9]. М. Мендельсон вважає, що роман “Пригоди Гекльберрі Фінна” багатоплановий і багатобарвний, тут знову трансформується гумор Твена [1]. Таким чином, книгу оцінили як найкращу роботу Марка Твена, а її родзинкою визнали використані мову й діалект американської глибинки, за які роман засуджували і вилучали з бібліотек.

Переклади роману “Пригоди Гекльберрі Фінна” російською мовою в різні роки виходили в Москві: 1903 р. вийшов переклад Н. Н. Мазуренко; 1907 р. –

переклад І. І. Аксьонова; 1909 р. – переклад А. Аненської; 1911 р. – переклад В. Лініна та А. Репіної; 1934 р. з'явився переклад В. В. Бистрова; 1937 р. був опублікований переклад Р. А. Брауде; 1950 р. вийшов дуже вдалий переклад роману російською мовою Н. Дарузес, цей переклад був перевиданий у 1955 р., 1957 р., 1958 р., 1962 р., 1960 р., 1967 р., 1971 р., 1972 р., 1973 р., 1977 р., 1980 р., 1981 р., 1982 р., 1984 р., 1985 р., 1987 р., 1988 р. та 1992 р. у Москві. Крім того, 1928 р. в світ вийшов переклад К. Чуковського, який був перевиданий 1985 р. та 1992 р.

Серед найвідоміших перекладів роману “Пригоди Гекльберрі Фінна” польською мовою є переклади Т. Пражмовської 1898 р., Марчелія Тарновського 1934 р., Кристини Тарновської 1955 р., Йоланти Концтовіц 1997 р. та Збігнева Баткі 2003 р [14].

Щодо перекладів роману українською мовою, слід зазначити, що перший в часі переклад належить Насті Грінченко (1908), талановитій перекладачці, дочці Б. Грінченка, яка померла 24-літньою. Слід згадати також переклад “Пригод Гекльберрі Фінна” (1937), виконаний відомим перекладачем з багатьох європейських мов Миколою Івановим, сліди якого, на жаль, загубилися по війні в радянських концтаборах. У 1948 році в Києві опубліковано новий переклад “Пригод Гекльберрі Фінна” пера І. Стешенко. 1956 р. був опублікований переклад роману, виконаний Н. Тищенко. Ці переклади згодом неодноразово перевидавалися.

Розглянемо деякі стилістичні особливості роману у перекладі Н. Грінченко, І. Стешенко, класичному російському перекладі Н. Дарузес та польському перекладі Марчелія Тарновського.

The Widow Douglas, she took me for her son, and allowed she would civilise me; but it was rough living in the house all the time, considering how dismal regular and decent the widow was in all her ways; and so when I couldn't stand it no longer, I lit out. I got into my old rags and my sugar-hogstead again, and was free and satisfied [19, 169]. Маємо декілька перекладів цього уривку: *Пані Дуглас прийняла мене до себе за сина й обіцялася мене цивілізувати. Важенько жилося мені в неї, бо занадто вже поважна була удова, занадто вже звикла до порядку; не витерпів я: втік. Знову одяг я своє брудне дрантя, знову заліз у свою стару з сахарю, та й почав жити щасливо – так, як мені хотілося [4, 8].* У І. Стешенко: *Дугласова ж удова прийняла мене за сина і взялася виховувати, але я мало не пропав, сидючи невилазно в хаті; а до того ж удова так доткала мені отими своїми порядками та добрими звичаями, що я далі терпіти не зміг і дав драла. Натягнув знову своє лахміття, заліз у ту саму стару бочку з-під цукру й живу собі, вільний і щасливий [3, 215].* У Н. Дарузес: *Вдова Дуглас усыновила меня и пообещала, что будет меня воспитывать; только мне у нее в доме жилось неважно: уж очень она донимала всякими порядками и приличиями, просто невозможно было терпеть. В конце концов я взял да и удрал, надел опять свои старые лохмотья, залез опять в ту же бочку из-под сахара и сижу, радуюсь вольному житью [5, 149].* У М. Тарновського: *Wdowa Douglasowa wzięła mnie do siebie za syna i obiecała, że mnie uscywilizuje; trudno jednak było wytrwać w tym*

domu, tak okropnie porządna i przyzwoita była wdowa i wszystkie jej postęпки. Toteż ile razy nie mogłem wytrzymać, wymykałem się, włożywszy na siebie stare łachmany i kapelusz [18, 3].

Варіантові Н. Грінченко притаманно більше рис “оповідності” і просторіччя (при тому, що перекладачка умотивовано зберігає стилістично забарвлене слово “цивілізувати”, яке виразно контрастує до загальної тональності мови оповідача, який тут намагається відтворити “високу” мову удови Дуглас), лексичні шари використовувані І. Стешенко більшою мірою тяжіють до літературної норми (хоч виразне “цивілізувати” замінено на нейтральне “виховувати”). Фраза “lit out” дослівно перекладається як “втік”, І. Стешенко натомість переклала як “дав драла”. Переклад Н. Дарузес менш стилістично забарвлений (“цивілізувати” тут теж замінено на “воспитывать”), але близький до оригіналу. Переклад М. Тарновського натомість спрощено, перекладач випустив фразу “lit out” (хоч виразне усучилізує в ньому збережено).

Say – who is you? Whar is you? Dog my cats ef I didn’ hear sumf’n. Well, I knows what I’s gwyne to do. I’s gwyne to set down here and listen tell I hears it agin [19, 172]. Н. Грінченко переклала цей уривок так: *Е, та хто ж ви такі, чого вам треба? Йй-богу ж я чув, як щось шамотіло. Ну, постривайте ж, я знаю, що зроблю! Сяду тут і буду прислухатись, поки знову щось почую [4, 13].* У І. Стешенко: *Кого це тут носить? Де ж ви? Хай мені біс, якщо я вас не чув! Гарзд, ось що я зроблю: сяду на цьому самому місці й прислухатимусь, поки знову почую [3, 218].* У Н. Дарузес: *Послушайте, кто это? Где же вы? Ведь я все слышал, свинство какое! Ладно, я знаю, что мне делать: сяду и буду сидеть, пока опять что-нибудь не услышу [5, 151].* У М. Тарновські: *Kto tam? Odezwij się. Czy tam jest kto? Bodaj pies zdeptał mego kota, jeżeli nie słyszał, że coś chodzi. Wiem, co zrobić. Będę tu siedział, póki znów czego nie usłyszę [18, 4].*

Версія І. Стешенко точніше передає зміст, однак перекладач знов таки використовує літературний стиль, тоді як Н. Грінченко – розмовно-побутовий. Слід зауважити, що фразу “Dog my cats” Н. Грінченко переклала як “Йй-богу” і тим самим дещо пом’якшила тональність, тоді як І. Стешенко використала більш різкий вислів “Хай мені біс” адже згадування чорта в англійській мові ХІХ століття було однією з найбрутальніших лайок, Н. Дарузес переклала як “свинство каное” тим самим пом’якшивши переклад оригіналу, а М. Тарновський переклав як “Bodaj pies zdeptał mego kota” (бодай собака розтоптав мою кішку – досить вдало перенісши американську ідіому на польський ґрунт).

I clumb up the shed and crept into my window just before day was breaking. My new clothes was all greased up and clayey, and I was dog-tired [19, 176]. Н. Грінченко переклала цей уривок так: *Я здерся на піддашок і вліз у своє віконце, саме перед світом. Одежу я всю вимазав у глину та закапав лосем, а сам змучився до краю [4, 21].* У І. Стешенко: *Я виліз на дах комори, а звідтіль пробрався вікном до себе, коли вже почало розвиднятися. Моє нове вбрання було геть позакапуване свічкою та вимащене глиною, а сам я втомився, як зацькований пес [3, 223].* У Н. Дарузес: *Я влез на крышу сарая, а оттуда – в*

окно уже перед самым рассветом. Мое новое платье было все закапано свечкой и вымазано в глине, и сам я устал как собака [5, 155]. У М. Тарновського: *Wróciłem przez okno do pokoju przed samym świtem. Nowe moje ubranie potłuszczone było i całe zawalane gliną, a ja okropnie zmęczony* [18, 7].

Версія Н. Грінченко звучить у більш природній розмовній тональності, проте вислів “dog-tired” вона відтворила більш спрощено “змучився до краю”. У І. Стешенко це відтворено більш емоційно забарвлено “втомився, як зацькований пес” (експресію оригіналу навіть дещо посилено). А Н. Дарузес переклала найближче до оригіналу “устал как собака”. М. Тарновський відтворив це як описове “окропnie zmęczony” (страшенно втомився). Звернімо увагу на те, що “before day was breaking” у Н. Грінченко і М. Тарновського відтворено фольклорним “саме перед світом” і “przed samym świtem”. Натомість І. Стешенко і Н. Дарузес вдаються до літературного “коли вже почало розвиднятися” і вже зовсім нормативного “перед самым рассветом”.

Pap he hadn't been seen for more than a year, and that was comfortable for me; I didn't want too see him no more. He used to always whale me when he was sober and could get his hands on me; though I used to take to the woods most of the time when he was around [19, 177]. Н. Грінченко переклада цей уривок так: *Батька мого вже більш року не видно було в наших краях, і хвала Богові – мені спокійніше; я зовсім не бажав його бачити. Він завсігди мене лаяв, як що був тверезий, а частенько й бив, хоча я здебільшого переховувався в лісі, як що довідувався, що він близько* [4, 23]. У І. Стешенко: *Батька мого в наших краях ніхто не бачив уже понад рік, і я був спокійний; я не мав і найменшого бажання його бачити. В нього була погана звичка частувати мене товчениками, тільки-но я навертався йому на очі, коли він був тверезий; хоч я здебільшого тікав від нього до лісу, як він з'являвся десь поблизу* [3, 224]. У Н. Дарузес: *Моего отца у нас в городе не видали уже больше года, и я совсем успокоился; я его и видеть-то больше не хотел. Трезвый, он, бывало, все меня колотит, попадись только ему под руку; хотя я по большей части удирал от него в лес, как увижу, что он околачивается поблизости* [5, 155]. У М. Тарновського: *Taty nie widział nikt od roku przeszło, i bardzo mi z tym było dobrze, nie miałem najmniejszej ochoty znów go zobaczyć. Miał brzydky zwyczaj bić mnie zawsze nawet gdy był trzeźwy, toteż spędzałem w lesie cały czas jego bytności w okolicy* [18, 8].

Версія І. Стешенко тяжіє до літературної норми і точніше передає зміст. Слід відзначити, що перекладацьке вирішення Н. Грінченко (нейтральне “бив”), й стилістично занадто яскраве “частувати товчениками” І. Стешенко виглядають не цілковитими відповідниками щодо “get his hands on me” оригіналу. Щодо Н. Дарузес, то перекладачка використала розмовне “колотит”, що краще відповідає тональності оригіналу. А М. Тарновскі переклав цей зворот нейтральним “bić” (бити). Очевидно, в усіх випадках доречніше було б вжити щось подібне до “давав волю рукам”.

“Don't you give me none o' your lip,” says he. “You've put on considerable many frills since I been away. I'll take you down a peg before I get done with you. You're educated, too, they say; can read and write. You think you're better'n your

father, now, don't you, because he can't? I'll take it out of you. Who told you might meddle with such hifalut'n foolishness, hey? – who told you you could?" [19, 182]. Варіант Н. Грінченко: *Ти мені гляди, не дуже кирпу гни! Бачу вже, що ти занадто запишався, поки мене не було. Стривай, я з тебе виб'ю ту пиху. Кажуть, що ти тепер ученим став, – читати, писати навчився. Думаєш, звісно, що розумніший став за батька, бо батько неписьменний! Я ці дурощі вижену з тебе! Хто дозволив тобі такими дурницями набивати собі голову, га? Хто?* [4, 35]. Варіантові Н. Грінченко притаманно більше рис “оповідності” й просторіччя, як воно й личить неписьменному й асоціальному батькові головного героя; її переклад більш емоційно забарвлений та ближчий до оригіналу твору. У І. Стешенко: *Ти мені язика не розпускай! – каже він. – Поглянь, як запишавсь, поки мене не було! Нічого, я швиденько вкручу тобі хвоста! Який учений став – кажуть, читати й писати вмієш. Думаєш, ти тепер розумніший за батька, через те що він неписьменний? Я тобі увесь отой ДУР з голови витріпаю! Хто це втовкмачив у твою головешку, що тобі личить оте безглуздя? Признавайся, хто це тобі загадав?* [3, 232]. Версії І. Стешенко притаманні риси нормативного стилю – і водночас намагання “маркувати” текст окремими зразками просторіччя, які на цьому тлі виглядають не завжди вмотивовано. Цікаво, що вираз “I'll take you down a peg”, який дослівно перекладається як “Я виб'ю з тебе пиху” (як це й відтворила Н. Грінченко), перекладачка замінила на “я швиденько вкручу тобі хвоста”, що тут виглядає надміру стилістично яскраво й дещо штучно, з огляду на іншу загальну тональність перекладу І. Стешенко. У Н. Дарузес: *Ты смотри, не очень-то груби! – говорит. – Понабрался дури, пока меня не было! Я с тобой живо разделаюсь, собью с тебя спесь! Тоже, образованный стал, – говорят, читать и писать умеешь. Думаешь, отец тебе и в подметки теперь не годится, раз он неграмотный? Это все я из тебя выколочу. Кто тебе велел набираться дурацкого благородства? Скажи, кто это тебе велел?* [5, 160]. Варіант Н. Дарузес також тяжіє до літературної норми. При цьому явно олітературене “дурацкого благородства” (замість звичайного “безглуздя” оригіналу) може створити в читача хибне враження про персонаж. У М. Тарновського: *Nie rozpuszczaj buzi tak śmiało! Strasznieś głowę zadarł podczas mojej nieobecności. Przytrę ja ci rogów, nim cię z rąk wypuszczę. Podobno jesteś uczoney: umiesz czytać i pisać? Masz się za coś lepszego od ojca? Co? Prawda? Ale ja to z ciebie wy trzęsę. Kto ci powiedział, że możesz się bawić w taką głupotę, jak uczoneść? He? Pytam się ciebie, kto ci to powiedział?* [18, 12]. Переклад М. Тарновський також тяжіє до літературної норми й при цьому передає оригінал твору майже дослівно, при цьому “підносячи” його стиль з розмовного ближче до нейтрального.

Every time he got money he got drunk; and every time he got drunk he raised Cain around town; and every time he raised Cain he got jailed. He was just suited – this kind of thing was right in his line [19, 185]. Маємо декілька перекладів цього уривку: *Щоразу, як йому попадали до рук гроші, він напивався і робив бешкету на ціле місто і за те його садовлено в холодну. Та його це мало турбувало, він*

до такого зник [4, 41]. І. Стешенко переклала цей уривок так: *Кожного разу, діставши гроші, він напивався; і кожного разу, напившись, тинявся по місту й здіймав бучу; і кожного разу, коли він здіймав бучу, його запроторювали до буцегарні. Він був дуже задоволений: таке життя було йому до шмиги* [3, 236]. У Н. Дарузес: *Всякий раз, получил деньги, он напивался пьян; и всякий раз, напившись, шатался по городу и буянил; и всякий раз, как он набезобразничает, его сажали в тюрьму. Он был очень доволен: такая жизнь была ему как раз по душе* [5, 163]. У М. Тарновського: *Ille razy ojciec dostał pieniądze, zawsze się upijał i awantury orłacał koźą* [18, 14]. Версія І. Стешенко точніше передає зміст, однак перекладачка використовує “переяскравлений” літературний стиль, тоді як Н. Грінченко – більш “приземлений” розмовно-побутовий. Слід зауважити, що вислів “raised Cain”, який за змістом означає “зчинити галас; вчинити скандал” Н. Грінченко переклала як “робив бешкету”, І. Стешенко – більш стилістично забарвленим “здіймав бучу”, а Н. Дарузес – розмовним “буянил”. М. Тарновський дещо спростив оригінал твору, а вислів “raised Cain” переклав фразеологізмом “orłacał koźą” (бився).

By Jackson, I'd like to, and blame it I don't know but I will; but who in the "dingnation's a-goin' to pay for it? Do you reckon your pap –" [19, 224] У Н. Грінченко: *Присягаюся Джексонем, я залюбки, та тільки хто ж заплатить мені за працю?.. Адже твій батько певне...* [4, 116] У І. Стешенко: *Йй-богу, я б поїхав, та, мабуть, і доведеться докласти рук. А хто ж, хай вам усячина, заплатить за це? Як ти гадаєш, може, твій батько?..* [3, 283] У Н. Дарузес: *– Я бы и поехал, ей-богу, да и придется, пожалуй. А кто же, прах возьми, заплатит за это? Как ты думаешь, может, твой отец?..* [5, 197] У М. Тарновського: *Ma się rozumieć, że zechę, ale niechże wiem, kto mi za to zapłaci? Jak myślisz? Czy tój tatko...* [18, 40]

І знову версія Н. Грінченко звучить у більш природній, розмовній тональності. Вираз “By Jackson” перекладачка відтворює дослівно “Присягаюся Джексонем”, тоді як І. Стешенко та Н. Дарузес використали “Йй-богу”, а М. Тарновський натомість пропустив цю фразу. При цьому обірвану фразу “Do you reckon your pap –” Н. Грінченко й переклала обірваним “Адже твій батько певне...”, натомість і в І. Стешенко і в Н. Дарузес маємо звичайне завершене речення: “Як ти гадаєш, може, твій батько?” і “Как ты думаешь, может, твой отец?..”

На завершення наголосімо: роман “Пригоди Гекльберрі Фінна” – найкращий роман Марка Твена, який став класикою американської літератури. Стиль Твена, що цілком сформувався в “Пригодах Тома Соєра” як один з кращих в американській словесності, легкий, гострий і чутливий до діалектних нюансів, тепер перейшов у нову якість. Використовуючи говірку соціального дна, Твен здійснив справжню літературну революцію.

Слід відзначити: вже найперший український переклад “Пригод Гекльберрі Фінна”, виконаний Настею Грінченко, дає добре уявлення про стилістичну забарвленість оригіналу. Українська письменниця перекладає Марка Твена добірною народною мовою, вдаючись часом до “одомашнення”, але водночас

доволі точно відтворюючи всі змістовні одиниці. Її мова цілком природна, в ній немає фразеологізмів, які на цьому тлі здаються надміру яскравими. Водночас стилістика пізніших перекладів як українською (І. Стешенко), так і російською (Н. Дарузес) та польською (М. Тарновського) мовами тяжіє до використання засобів нормативної літературної мови, хоча і з вкрапленням окремих емоційно забарвлених фразеологізмів (які відтак часом звучать на стилістично нейтральному тлі дещо штучно).

Література

1. Мендельсон М. О. Марк Твен / М. О. Мендельсон. – М. : Молодая гвардия, 1964. – 429 с.
2. Ромм А. С. Марк Твен / А. С. Ромм. – М. : Наука, 1977. – 191 с.
3. Твен М. Пригоди Гекльберрі Фінна / М. Твен ; [пер. з англ. І. І. Стешенко]. – К. : Школа, 2002. – 400 с.
4. Твен М. Пригоди Гекльберрі Фінна / М. Твен ; [пер. Н. Грінченко]. – К. : Вік. – 1908. – 420 с.
5. Твен М. Приключения Тома Сойера ; Приключения Гекльберри Финна / М. Твен ; [пер. з англ. Н. Дарузес]. – К. : Рад. шк., 1984. – 350 с.
6. Твен М. Собрание сочинений : [в 5-ти т. / упоряд. А. Ведрашко]. – М. : Водолей, 1992. – Т. 3 : Приключения Гекльберри Финна. – 336 с.
7. У США видадуть “кастровану” версію книг Марка Твена [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kievpara.livejournal.com/2985.html>.
8. Adventures of Huckleberry Finn [Electronic recourse]. – Mode of access : http://en.wikipedia.org/wiki/Adventures_of_Huckleberry_Finn.
9. Autobiography of Mark Twain / [ed. by H. E. Smith]. – Berkeley : University of California press, 2011. – 736 p.
10. Cox J. M. Mark Twain : The Fate of Humor / J. M. Cox. – New Jersey : Princeton University Press, 1966. – 321 p.
11. Huckleberry Finn [Electronic recourse]. – Mode of access : <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/6743/Huckleberry-Finn>.
12. Kaplan J. Born to trouble : 100 years of Huckleberry Finn / J. Kaplan. – Washington : Library of Congress. – 1985. – 23 p.
13. Paine A. B. Mark Twain : A Biography : The Personal and Literary Life of Samuel Langhorne Clemens / A. B. Paine. – N-Y. : Harper & Bros., 1912. – 606 p.
14. Przygody Tomka Sawyera [Elektroniczny odwołanie]. – Tryb dostępu : http://pl.wikipedia.org/wiki/Przygody_Tomka_Sawyera#Polskie_przek.C5.82ady.
15. The adventures of Huckleberry Finn / [ed. by J. Seelye]. – London : Penguin books, 1985. – 336 p.
16. The Adventures of Huckleberry Finn : Text and Criticism / M. Twain ; [preface G. P. Zlobyn ; comp. G. P. Zlobyn ; ed. S. B. Belov]. – М. : Raduga, 1984. – 363 p.
17. The adventures of Huckleberry Finn [Electronic recourse]. – Mode of access : <http://summarycentral.tripod.com/theadventuresofhuckleberryfinn.htm>.
18. Twain M. Przygody Hucka / M. Twain ; [przełożył M. Tarnowski]. – Wrocław : Promocja, 2001. – 159 s.
19. Twain M. The adventures of Tom Sawyer ; The adventures of Huckleberry Finn / M. Twain. – Christchurch : University of Canterbury. – 2001. – 396 p.

Анотація

У статті проаналізовано українські, російський та польський переклади роману Марка Твена “Пригоди Гекльберрі Фінна” (на прикладі перекладів Н. Грінченко, І. Стешенко, Н. Дарузес та М. Тарновського) та історичні передумови їх створення. Досліджено мовно-стилістичні особливості цих перекладів. Показано, що переклад Н. Грінченко, виконаний на початку

XX століття народною мовою, доволі точно відтворює оригінал твору. Пізніші проаналізовані переклади більшою мірою тяжіють до норм літературної мови.

Ключові слова: діалект, ідіома, літературна норма, переклад, стиль, тон, фразеологія.

Аннотация

В статье проанализированы украинские, русский и польский переводы романа Марка Твена “Приключения Гекльберри Финна” (на примере переводов Н. Гринченко, И. Стешенко, Н. Дарузес и М. Танрновского) и их исторические предпосылки. Исследованы языково-стилистические особенности этих переводов. Показано, что перевод Н. Гринченко, выполненный в начале XX века на народном языке, достаточно точно воспроизводит оригинал произведения. Более поздние проанализированные переводы в большей степени тяготеют к нормам литературного языка.

Ключевые слова: диалект, идиома, литературная норма, перевод, стиль, фразеологизм.

Summary

The author has analysed Ukrainian, Russian and Polish translations of “Adventures of Huckleberry Finn” by Mark Twain, conducted by N. Hrinchenko, I. Steshenko, N. Daruzes, M. Tamovski and their historical background. Linguistic and stylistic peculiarities of these translations have been researched. It is demonstrated that N. Hrinchenko’s translation, made at the beginning of the 20th century, reproduces the original work quite exactly. Later translations tend to the norms of literary language to a greater extent.

Keywords: dialect, idiom, literary norm, phraseology, style, tone, translation.

УДК 811.111'373.7(045)

Балабан О. О.,
кандидат філологічних наук,
Маріупольський державний університет

СИСТЕМНИЙ ХАРАКТЕР ТА СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ КОЛЬОРОПОЗНАЧЕНЬ

Одним з універсальних засобів мови є вільний вибір і сполучуваність лексичних одиниць. Із обмеженого набору одиниць мовної системи можна побудувати необмежену кількість комбінацій, що базується на регулярних правилах коду. Розкриття внутрішнього механізму з'єднання компонентів, виявлення змін, що відбуваються у фразеологічній сполучуваності слів, аналіз одиниць фразеологічного складу, що передбачає вивчення їх структури, відтворюваності, визначення обсягу фразеології, дослідження характеру і властивостей значення фразеологізмів тощо – це тільки деякі із завдань науки про стійки словосполучення – фразеології. Процес зародження та становлення фразеології як самостійної лінгвістичної дисципліни припадає на початок XX ст. Досить плідними є дослідження вітчизняних (зокрема російських та українських) мовознавців. Розробкою питань теорії фразеології займалися В. В. Виноградов, Є. Д. Поливанов, Л. А. Булаховський, В. Л. Архангельський, В. М. Мокієнко, В. Г. Гак, О. І. Смирницький, О. В. Кунін та ін. Серед західних мовознавців слід відзначити Ш. Баллі та Л. П. Сміта. Але і досі лунають дискусійні голоси навколо самого об'єкту вивчення фразеології, розуміння її в широкому і вузькому сенсі. Широкий обсяг фразеології визначається на основі критерію відтворюваності фразеологізмів у